

Prof. zw. dr hab. dr h.c. Emil W. Pływaczewski
Akademia Policji w Szczytnie

Białystok, dn. 6.12.2025 r.

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej Pana mgr. Bartłomieja Rudnika
pt. „Nielegalne przekroczenie granicy w kontekście migracji. Ujęcie prawnokarne i
kryminologiczne”
napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Ewy M. Guzik-Makaruk**

I. Wybór tematu

Już na początku mojej oceny pragnę stwierdzić, iż zapoznanie się z rozprawą doktorską mgr. Bartłomieja Rudnika sprawiło mi wiele satysfakcji. Opracowanie reprezentuje bowiem bardzo wysoki poziom naukowy, tak w zakresie rozważań merytorycznych, jak i interdyscyplinarnego ujęcia metodologicznego. Trafność wyboru tematu nie podlega jakiegokolwiek wątpliwości. Zjawisko nielegalnego przekraczania granicy państwowej w kontekście migracji ma niewątpliwie charakter wielowymiarowy. Uzasadnia to podjęcie oceny skuteczności obowiązujących regulacji prawnokarnych ukierunkowanych na przeciwdziałanie procederowi nielegalnych migracji, niejednokrotnie związanego z działalnością zorganizowanego świata przestępczego. Doktorant dokonuje tej oceny w szerokim, holistycznym kontekście, z uwzględnieniem uwarunkowań geopolitycznych, systemowych i instytucjonalnych.

II. Struktura i główny cel rozprawy. Metody badawcze

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów - poprzedzonych *Streszczeniem*, i *Wstępem* - których układ podporządkowany jest celowi kompleksowego ujęcia problematyki nielegalnej migracji. Finalnym elementem rozprawy jest *Zakończenie*. W odrębnym załączniku znajduje się *Bibliografia* oraz *Aneks* (Słownik pojęć i terminów migracyjnych). Głównym celem rozprawy jest podjęcie analizy nielegalnej

migracji z perspektywy prawnokarnej i kryminologicznej, a .tym samym zidentyfikowanie luk systemowych, W konsekwencji Autor postawił sobie za finalny cel sformułowanie wniosków *de lege ferenda*, które mogłyby służyć poprawie skuteczności i spójności działań państwa w obszarze ochrony granic i bezpieczeństwa wewnętrznego.

W części metodologicznej przedstawiono uzasadnienie wyboru tematu, strukturę rozprawy oraz założenia badawcze. Przegląd literatury wskazuje na niedostatek opracowań integrujących perspektywę prawnokarną z kryminologicznym ujęciem zorganizowanej przestępczości migracyjnej i praktyką operacyjną służb. Dominują bowiem analizy normatywne i humanitarne, przy relatywnie słabym rozpoznaniu modus operandi grup przestępczych, łańcuchów logistycznych i przepływów finansowych. Na tym tle sformułowano problemy i hipotezy: pierwsza dotyczy skuteczności instrumentarium prawnokarnego w zapobieganiu i zwalczaniu migracji nielegalnej oraz działań zorganizowanych, druga zaś - etiologii i fenomenologii zjawiska w Polsce, w tym skali, dynamiki, profilów narodowościowych i ról w łańcuchu przestępczym. Doktorant zastosował metodę dogmatyczno-prawną, analizę dokumentów (akty prawne, wyroki, raporty instytucji krajowych i międzynarodowych), metodę socjologiczno-prawną do odtworzenia praktyki stosowania przepisów, jak również metodę porównawczą w odniesieniu do państw południa UE oraz komponent empiryczny w postaci analizy akt karnych, co pozwoliło na triangulację źródeł i weryfikację hipotez w horyzoncie czasowym 2021–2025.

III. Merytoryczna zawartość pracy

Rozdział I ma charakter metodologiczny i stanowi fundament konstrukcji całej rozprawy. W rozdziale przedstawiono uzasadnienie wyboru tematu badawczego, oparte na wzrastającym znaczeniu migracji nieuregulowanej jako zjawiska o konsekwencjach prawnych, kryminologicznych oraz bezpieczeństwa wewnętrznego. Wskazano, że wydarzenia na granicy polsko-białoruskiej po 2021 roku ukazały nie tylko skalę i dynamikę współczesnej migracji nielegalnej, ale również jej powiązania z działaniami o charakterze zorganizowanym i - w niektórych przypadkach - instrumentalizowanym politycznie. Tym samym problematyka ta wymaga analizy interdyscyplinarnej obejmującej dogmatykę prawa karnego, praktykę stosowania

wania prawa, fenomenologię przestępczości oraz ujęcie geopolityczne. W rozdziale tym Autor dokonał przeglądu dotychczasowego stanu badań, wskazując na ograniczoną liczbę opracowań dotyczących współczesnych form nielegalnej migracji, zwłaszcza w odniesieniu do zjawisk mających charakter zorganizowany oraz sterowany. Na szczególną uwagę zasługuje podkreślenie, że literatura krajowa koncentrowała się dotąd głównie na aspektach prawnych lub humanitarnych, natomiast mniejszą uwagę poświęcano analizie mechanizmów operacyjnych i struktur odpowiedzialnych za organizowanie nielegalnej migracji. Następnie sformułowane zostały zasadnicze problemy badawcze i hipotezy w odniesieniu do dwóch kluczowych obszarów analizy, tj. **skuteczności obowiązujących regulacji prawnokarnych w przeciwdziałaniu migracji nielegalnej oraz etiologiczno-fenomenologicznej charakterystyki samego zjawiska**. Hipotezy badawcze obejmują zarówno ocenę adekwatności przepisów art. 264 i 258 k.k., jak i identyfikację czynników sprzyjających rozwojowi zorganizowanych form przemytnictwa migracyjnego. W rozdziale przedstawiono także zastosowane metody badawcze, obejmujące analizę dogmatyczno-prawną przepisów prawa krajowego i międzynarodowego, analizę dokumentów i raportów instytucjonalnych, badania orzecznictwa sądów krajowych i europejskich oraz analizę materiału empirycznego w postaci akt spraw karnych prowadzonych w związku z organizowaniem nielegalnego przekraczania granicy. Wskazano też na wykorzystanie metod porównawczych, umożliwiających zestawienie polskich regulacji z rozwiązaniami obowiązującymi w państwach UE dotkniętych presją migracyjną, a także na elementy badania o charakterze praktycznym, wynikającego z doświadczeń Autora w strukturach państwowych zajmujących się zwalczaniem przestępczości migracyjnej. W ostatniej części rozdziału przedstawiony został przebieg i organizacja badań, ich zakres przedmiotowy oraz kryteria doboru źródeł. Wskazano, że analiza prowadzona była w sposób sekwencyjny, obejmując zarówno diagnozę aktualnej sytuacji prawnej i operacyjnej, jak i ocenę możliwości doskonalenia systemu przeciwdziałania migracji nieuregulowanej.

Rozdział drugi ma charakter teoretyczno-wprowadzający i stanowi podstawę do zrozumienia dalszych analiz prowadzonych w pracy. Doktorant przedstawił definicje migracji oraz dokonał klasyfikacji jej podstawowych form, obejmujących migracje dobrowolne i przymusowe, wewnętrzne i zewnętrzne, legalne i nielegalne. Ukazana została historyczna ewolucja ruchów migracyjnych, ze wskazaniem, że zjawie-

ska przemieszczania się ludności stanowi stały element rozwoju społeczeństw, lecz jego współczesny charakter różni się skalą, dynamiką, przyczynami oraz strukturą uczestniczących w nim podmiotów. Zwrócono też uwagę, że migracja współczesna jest zjawiskiem globalnym, kształtowanym zarówno przez czynniki demograficzne, gospodarcze, polityczne i klimatyczne, jak i przez procesy globalizacji, cyfryzacji oraz rozwoju transnarodowych sieci komunikacyjnych.

Szczególne miejsce w rozdziale zajmuje analiza zjawiska **instrumentalizacji migracji**, rozumianej jako celowe wykorzystywanie presji migracyjnej do realizacji określonych celów politycznych, militarnych lub gospodarczych. Migracja może być stosowana jako narzędzie oddziaływania na państwa przyjmujące poprzez wywoływanie presji na ich systemy graniczne, administracyjne, ochrony socjalnej oraz bezpieczeństwa publicznego. Przytoczone też zostały przykłady współczesnych sytuacji, w których ruchy migracyjne były celowo inicjowane lub wzmacniane przez podmioty państwowe lub niepaństwowe w celu wywarcia wpływu na procesy decyzyjne innych państw, destabilizacji ich sytuacji wewnętrznej lub uzyskania korzyści politycznych. Odnosi się to m.in. do presji migracyjnej wywieranej przez Turcję na Unię Europejską po 2015 r. oraz do działań władz Białorusi i Rosji w kontekście kryzysu na granicy polsko-białoruskiej od 2021 r. **Istotnym walorem omawianego rozdziału jest nie tylko jego warstwa terminologiczna i klasyfikacyjna, lecz również odniesienia do współczesnych procesów migracyjnych z perspektywy geopolitycznej.** Umożliwia to lepsze zrozumienie mechanizmów, które leżą u podstaw analizowanych w pracy zjawisk związanych z nielegalną migracją oraz roli, jaką odgrywają w nich zarówno „aktorzy indywidualni”, jak i struktury państwowe i przestępcze.

Rozdział III obejmuje analizę regulacji międzynarodowych odnoszących się do zwalczania przestępczości migracyjnej, w tym przemytu migrantów oraz działalności zorganizowanych grup przestępczych uczestniczących w tym procederze. Doktorant przedstawił podstawowe instrumenty prawne wypracowane w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, w szczególności Protokół przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną, stanowiący część Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (tzw. Protokół z Palermo). Na marginesie warto nadmienić, iż istotną rolę w podjęciu tej ostatniej inicjatywy odegrały badania prowadzone w ramach Białostockiej Szkoły Kryminologii (zob. *E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, Badania Białostockiej Szkoły Kryminologii na rzecz przygotowania i wdrożenia postanowień Konwencji ONZ w spra-*

wie międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Uwagi komparatystyczne na tle Polski i Japonii, w: *Księga Jubileuszowa Profesor Krystyny Daszkiewicz*, Łódź 2024).

Autor zasadnie podkreśla znaczenie wymienionych aktów prawnych jako fundamentu międzynarodowego systemu współpracy w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej oraz harmonizacji podstawowych definicji, standardów penalizacji i procedur postępowania. W dalszej części rozdziału omówiono regulacje Rady Europy, w tym Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz jej znaczenie dla kształtowania standardów traktowania cudzoziemców, zwłaszcza w kontekście zakazu niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz zasady *non-refoulement*. Wskazano, że obowiązek poszanowania praw człowieka stanowi istotne ograniczenie w stosowaniu środków przymusu i instrumentów reakcji karnoprawnej w sprawach migracyjnych. Rozdział obejmuje również szczegółową analizę prawodawstwa Unii Europejskiej dotyczącego kontroli granic, procedur azylowych, zarządzania przepływami migracyjnymi oraz przeciwdziałania przemytowi ludzi. Doktorant nie pominął też ewolucji regulacji unijnych, od instrumentów koordynacyjnych do rozwiązań służących integracji działań państw członkowskich, w tym stworzenia takich systemów jak Frontex, SIS II, Eurodac oraz nowych ram wynikających z tzw. Paktu o Migracji i Azylu z 2024 r., które wprowadzają bardziej jednolite procedury ochrony granic i powrotów. Podkreślono, że unijne regulacje stopniowo przechodzą od modelu reaktywnego do systemowego, nastawionego na wcześniejsze wykrywanie i neutralizowanie zagrożeń migracyjnych. W ostatniej części rozdziału przedstawiono przegląd wybranych rozwiązań obowiązujących w państwach europejskich szczególnie narażonych na presję migracyjną, takich jak Grecja, Włochy, Hiszpania i Niemcy. Doktorant zaprezentował różnice w modelach reakcji prawnej, od systemów o wyraźnej funkcji odstraszałowej i wysokim stopniu penalizacji, po rozwiązania koncentrujące się na działaniach administracyjnych i procedurach azylowych. Zestawienie to pozwala dostrzec, że skuteczność przeciwdziałania przestępczości migracyjnej zależy nie tylko od treści norm prawnych, lecz także od organizacji służb, procedur współpracy operacyjnej oraz zdolności państwa do kontroli terytorium przygranicznego. **Niewątpliwym walorem omawianego rozdziału rozprawy jest syntetyczna prezentacja wielowarstwowego i transnarodowego charakteru regulacji dotyczących zwalczania migracji nieuregulowanej i podkreślenie, że skuteczność działań w tym obszarze wymaga zarówno spójności prawnej, jak i realnej współpracy instytucjonalnej na poziomie międzynarodowym.**

W rozdziale IV wyszczególnione zostały krajowe regulacje prawnokarne odnoszące się do zwalczania nielegalnej migracji oraz działalności o charakterze przemytniczym i organizacyjnym. Doktorant dokonał analizy przepisów kodeksu karnego, ustawy o cudzoziemcach oraz ustawy o ochronie granicy państwowej, ukazując ich wzajemne relacje oraz funkcjonowanie w praktyce organów ścigania. Centralne miejsce zajmuje omówienie przepisu art. 264 § 2 k.k., penalizującego kwalifikowane formy nielegalnego przekroczenia granicy państwowej, w szczególności z użyciem podstępów, przemocy, groźby lub we współdziałaniu z innymi osobami, a także przepisu art. 264 § 3 k.k., który odnosi się do organizowania takiego procederu. W rozdziale szczegółowo przedstawiono konsekwencje uchylecia przepisu art. 264 § 1 k.k., co doprowadziło do wyłączenia odpowiedzialności karnej za samoistne przekroczenie granicy, kwalifikując je jako wykroczenie z art. 49 a kodeksu wykroczeń. Autor wykazał, że wprowadzenie zmiany ta była uzasadniana koniecznością dostosowania prawa karnego do standardu proporcjonalności, jednak w praktyce znacząco ograniczyła możliwości stosowania instrumentów represyjnych wobec osób nielegalnie przekraczających granicę oraz utrudniła prowadzenie postępowań o charakterze operacyjno-śledczym. Podkreślił także, że rozwiązanie to wpłynęło na zakres możliwości wykazywania współdziałania sprawców, co w konsekwencji może utrudniać przypisanie odpowiedzialności organizatorom przerzutów.

Drugą istotną część rozdziału stanowi analiza przepisu art. 258 k.k., dotyczącego odpowiedzialności za udział w zorganizowanej grupie przestępczej. Autor słusznie nadmienia, że przepis ten teoretycznie tworzy podstawę do ścigania struktur organizujących transgraniczny przemyt migrantów, jednak jego praktyczne zastosowanie bywa ograniczone ze względu na trudności dowodowe związane z rekonstrukcją hierarchii, koordynacji oraz trwałości więzi między sprawcami.

W kolejnych partiach czwartego rozdziału omówiona została relacja między instrumentami prawa karnego a procedurami administracyjnymi stosowanymi wobec cudzoziemców, takimi jak zobowiązanie do powrotu, detencja oraz readmisja. Podkreślono, że w praktyce wiele przypadków nielegalnego przekroczenia granicy rozpatruje się wyłącznie w trybie administracyjnym, co prowadzi do pomijania perspektywy karnej i utrudnia identyfikację osób odpowiedzialnych za organizowanie migracji. Tego rodzaju równoległe funkcjonowanie dwóch systemów reagowania – karnego i administracyjnego – wpływa na jednolitość stosowania prawa oraz skuteczność przeciwdziałania przestępczości migracyjnej. **Można zatem przyjąć, że obowiązujące regulacje prawne wprawdzie tworzą ramy zwalczania nielegalnej mi-**

gracji, lecz ich efektywność jest ograniczona w praktyce stosowania, zwłaszcza w sytuacji presji migracyjnej o charakterze zorganizowanym i powtarzalnym. Pewne wątpliwości mogą pojawiać się odnośnie do struktury omawianego rozdziału. Zwraca uwagę brak zatytułowania uwag historycznych (około pięciu stron tekstu). Zmieniłbym też zbyt wąski tytuł paragrafu pierwszego. W istocie chodzi tam bowiem o zakres sankcjonowania przekroczenia granicy RP, a nie tylko o przepis art. 264 k.k. Ponadto w tytule paragrafu trzeciego (podobnie jak w poprzednim paragrafie) należałoby raczej operować nazwą przestępstwa, a nie numerem artykułu kodeksu karnego. Drobną usterkę techniczną zauważa się też w tytule tabeli 2 (s. 94) – art. 49a paragraf 2 k.k.

Rozdział V Doktorant poświęcił analizie krajowego orzecznictwa dotyczącego przestępstw określonych w przepisie art. 264 k.k., a więc penalizujących kwalifikowane formy nielegalnego przekraczania granicy państwowej oraz organizowania takiego przekroczenia. Przede wszystkim dokonana została rekonstrukcja sposobu interpretacji znamion czynu zabronionego przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy, ze szczególnym uwzględnieniem rozumienia pojęć takich jak „przekroczenie granicy wbrew przepisom”, „podstęp”, „współdziałanie z innymi osobami” czy „organizowanie przekroczenia granicy”. Z przeprowadzonej analizy wynika, że orzecznictwo przyjmuje konsekwentnie szeroką interpretację pojęcia „organizowania”, obejmującą także działania przygotowawcze i koordynacyjne, niezależnie od tego, czy faktyczne przekroczenie granicy nastąpiło. W rozdziale przedstawiono również kryteria, jakie sądy stosują przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu. Ustalono, że na ocenę tę wpływają m.in. okoliczności zdarzenia, stopień świadomości i zamiaru sprawcy, skala udziału w procederze, zakres uzyskanego wynagrodzenia oraz liczba osób, których działanie dotyczyło. Pomimo występowania różnic w stanach faktycznych, zauważalna jest tendencja do kwalifikowania czynów polegających na przewozie migrantów lub odbiorze ich w strefie przygranicznej jako przestępstw o umiarkowanej szkodliwości społecznej, co znajduje odzwierciedlenie w wymiarze orzekanych sankcji. Z przeprowadzonych analiz wynika, że praktyka wymierzania kar pozostaje stosunkowo jednolita. Dominują kary pozbawienia wolności wymierzone w dolnych granicach ustawowego zagrożenia, często z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Kary bezwzględnego pozbawienia wolności orzekane są głównie w sytuacjach, gdy sprawca działał w sposób powtarzalny, zawodowy lub spowodował dodatkowe zagrożenie, np. związane z niebezpiecznym transportem. Jednocześnie rzadko dochodzi do zastosowania kwalifikacji z przepisu art. 258 k.k., nawet wte-

dy, gdy działania sprawców mają charakter powtarzalny i powiązany z działalnością innych podmiotów. Praktyka ta zdaje się potwierdzać ostrożność sądów w przypisywaniu sprawcom udziału w zorganizowanych strukturach przestępczych. W rozdziale wskazano również na relację między postępowaniami karnymi a procedurami administracyjnymi dotyczącymi cudzoziemców. Otóż część spraw kończy się zastosowaniem środków administracyjnych, takich jak decyzje o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu czy procedury readmisyjne, co wpływa na ograniczenie liczby spraw karnych kierowanych na drogę sądową. Mechanizm ten w praktyce zmniejsza możliwość pełnej weryfikacji odpowiedzialności osób uczestniczących w organizacji nielegalnej migracji. **Istotnym walorem tego rozdziału jest ukazanie zarówno elementów stabilizacji linii orzeczniczej, jak i tych obszarów praktyki, w których pojawiają się rozbieżności wynikające z dynamicznego charakteru zjawiska migracji nieuregulowanej oraz ograniczeń wynikających z obowiązujących regulacji prawnych.**

Rozdział VI obejmuje analizę orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w zakresie standardów traktowania cudzoziemców na granicach oraz stosowania środków służących przeciwdziałaniu nielegalnej migracji. Rozważania skoncentrowane są na wypracowanych przez ETPCz standardach dotyczących legalności pozbawienia wolności cudzoziemców, stosowania przymusu w trakcie zatrzymania i eskorty, warunków detencji, jak również ochrony przed zbiorowym wydaleniem oraz deportacją w sytuacjach, w których mogłoby dojść do naruszenia zakazu niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Autor zaprezentował także dorobek Trybunału Sprawiedliwości UE dotyczący obowiązków państw członkowskich w zakresie procedur azylowych, środków detencyjnych, zasad przeprowadzania powrotów oraz stosowania tzw. rozporządzenia dublińskiego. Analiza orzeczeń TSUE pozwala na ukazanie jednolitej interpretacji przepisów prawa unijnego, a jednocześnie wskazuje na obszary, w których państwa członkowskie zachowują pewien zakres autonomii decyzyjnej w zakresie polityki migracyjnej. Doktorant uwzględnił ponadto wybrane rozstrzygnięcia sądów krajowych innych państw Unii Europejskiej, w szczególności Włoch, Grecji, Niemiec oraz Hiszpanii. Przedstawione przykłady umożliwiają porównanie praktyki sądowej związanej z oceną legalności interwencji służb granicznych, stosowania detencji administracyjnej, kwalifikacji czynów polegających na organizowaniu nielegalnego przekraczania granicy oraz odpowiedzialności karnej członków grup przestępczych zajmujących się przemytem migrantów. Zestawienie polskiej praktyki orzeczniczej z rozwiąza-

niami przyjętymi w innych państwach pozwala na ukazanie zarówno podobieństw wynikających z obowiązywania wspólnych standardów prawa unijnego, jak i różnic wynikających ze specyfiki presji migracyjnej, uwarunkowań geopolitycznych oraz rozwiązań instytucjonalnych przyjętych na poziomie krajowym.

Rozdział VII ma charakter etiologiczny i koncentruje się na identyfikacji oraz analizie przyczyn prowadzących do powstawania i utrzymywania się zjawiska nielegalnej migracji. Autor wykazał, że nielegalne przemieszczanie się ludności nie jest zjawiskiem jednowymiarowym, lecz wynika z nakładania się szeregu czynników o zróżnicowanym charakterze, których znaczenie może zmieniać się w zależności od kontekstu historycznego, regionalnego oraz sytuacji politycznej państw pochodzenia i państw docelowych. Przedstawione zostały czynniki społeczno-polityczne związane m.in. z konfliktami zbrojnymi, niestabilnością struktur państwowych, prześladowaniami oraz ograniczeniami swobód obywatelskich, które skłaniają jednostki do poszukiwania bezpieczeństwa poza granicami kraju pochodzenia. Doktorant nie pomija także roli czynników demograficznych i ekonomicznych, takich jak wysoki przyrost naturalny w państwach pochodzenia migrantów, ograniczone możliwości zatrudnienia, brak dostępu do usług publicznych oraz dysproporcje rozwojowe pomiędzy państwami globalnej Północy i Południa. Omówiono również determinanty środowiskowe, w tym procesy degradacji środowiska naturalnego, pustynnienie, zmiany klimatyczne oraz katastrofy naturalne, które mogą wpływać na migrację przymusową lub przyczyniać się do destabilizacji warunków życia w określonych regionach.

Istotną rolę Doktorant przypisuje uwarunkowaniom geopolitycznym, obejmującym zarówno politykę migracyjną państw trzecich, działania o charakterze presji dyplomatycznej lub destabilizacyjnej, jak i wykorzystywanie migracji jako narzędzia wpływu w stosunkach międzynarodowych. Zasygnalizowana też została współzależność czynników wypychających (*push factors*), takich jak zagrożenie dla bezpieczeństwa, represje polityczne czy brak perspektyw ekonomicznych oraz czynników przyciągających (*pull factors*), w tym postrzeganych korzyści wynikających z pobytu na terytorium państw Unii Europejskiej. **Podkreślono również zmienność struktury motywacyjnej migrantów w czasie oraz jej związek z działaniami organizatorów migracji, w tym z grupami przestępczymi wykorzystującymi istniejące napięcia społeczne oraz procesy globalizacyjne dla osiągnięcia zysków finansowych.** Treści tego rozdziału stanowią solidną podstawę dla dalszej analizy fenomenologicznej przedstawionej w kolejnym roz-

dziale, gdyż Doktorant wyeksponował źródła dynamiki i trwałości współczesnych procesów migracyjnych oraz wykazał ich systemowy charakter.

Rozdział VIII ma charakter fenomenologiczny. Doktorant przedstawia opis współczesnych form oraz mechanizmów funkcjonowania nielegalnej migracji. Opisane zostały główne szlaki migracyjne prowadzące do Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem odcinka białorusko-polskiego oraz jego relacji do tzw. szlaku bałkańskiego i szlaków wschodnio- i południowo-śródlądowych. Ukazano zmienność przebiegu tras migracyjnych oraz ich dostosowywanie do sytuacji geopolitycznej, stopnia uszczelnienia granic oraz aktywności służb państwowych. Analizie poddano dynamikę przepływów migracyjnych w ujęciu czasowym, ze wskazaniem na fluktuacje liczby prób nielegalnego przekroczenia granicy, okresy intensyfikacji ruchu oraz ich korelację z wydarzeniami międzynarodowymi, decyzjami politycznymi oraz działaniami podmiotów państwowych i niepaństwowych. Opisana została również struktura oraz sposób funkcjonowania grup przestępczych zajmujących się organizowaniem nielegalnej migracji, jak również model działania tych grup, obejmujący rekrutację migrantów, transport do państw tranzytowych, przekroczenie granicy, odbiór na terytorium docelowym oraz dalszy przewóz. Przedstawiono też podział ról wewnątrz grup, z wyszczególnieniem realizowanych funkcji, takich jak werbownicy, instruktorzy terenowi, przewodnicy prowadzący migrantów przez linię graniczną, kurierzy odbierający osoby po stronie polskiej oraz koordynatorzy finansujący i organizujący operacje logistyczne. Zwraca przy tym uwagę transnarodowy charakter tych struktur oraz ich zdolność do elastycznego dostosowywania się do zmieniających się warunków operacyjnych, w tym presji służb granicznych i policyjnych.

Istotne miejsce w rozdziale zajmuje omówienie roli technologii cyfrowych we współczesnych procesach migracyjnych, co łączy się z eksponowanym ostatnio przez Profesora Brunona Hołysta nowym działem kryminalistyki (zob. B. Hołyst, *Kryminalistyka cyfrowa*, Warszawa 2025). W tym zakresie Doktorant trafnie wyeksponował znaczenie komunikatorów internetowych, mediów społecznościowych, szyfrowanych platform komunikacyjnych oraz systemów płatności elektronicznych w organizowaniu przetransportowania, rekrutacji migrantów, koordynacji tras przemieszczania oraz ukrywaniu przepływów finansowych. Tym samym uzmysłowił, że technologia pełni funkcję zarówno narzędzia logistycznego, jak i środka wpływu informacyjnego, pozwalającego kreować określone narracje dotyczące dostępności szlaków migracyjnych oraz bezpieczeństwa podróży. Istotnym elementem omawianego rozdziału jest rów-

niez analiza statystyczna zatrzymań oraz skazań związanych z nielegalnym przekraczaniem granicy i organizowaniem przerzutów migrantów. Zwrócił przy tym uwagę na wzrost liczby postępowań po 2021 roku, a także wyeksponował charakterystyczne cechy sprawców, częstotliwość powtarzalności *modus operandi* oraz najczęściej stosowane kwalifikacje prawne popełnianych czynów zabronionych. Analiza danych pozwala na uchwycenie powtarzalności schematów działania sprawców oraz na identyfikację kierunków rozwoju zjawiska.

W kontekście szeroko komentowanych wydarzeń na granicy polsko-białoruskiej szczególnego znaczenia nabiera analiza zjawiska **instrumentalizacji migracji**, rozumianej jako celowe i zaplanowane wykorzystywanie przepływów ludności w celu wywoływania nacisku politycznego na inne państwa lub podmioty międzynarodowe. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że migracja może być użyta jako narzędzie wpływu w relacjach międzynarodowych, a sterowane przepływy osób mogą stanowić instrument destabilizacyjny. Koncepcja ta jest określana jako „*coercive engineered migration*”, odnosząca się do sytuacji, w których aktor polityczny projektuje lub wspiera ruch migracyjny w taki sposób, aby wymusić określone zachowania strategiczne po stronie państwa docelowego. Przykłady historyczne tego rodzaju działań były obserwowane na różnych obszarach świata, jednak ich manifestacja na granicy polsko-białoruskiej posiada charakter szczególny, wynikający z bezpośredniego zderzenia suwerenności państwa członkowskiego Unii Europejskiej z aktywną operacją oddziaływania politycznego podejmowaną przez państwo trzecie. W tym kontekście migracja przestaje być postrzegana wyłącznie jako zjawisko o podłożu ekonomicznym lub humanitarnym, lecz ujawnia się jako **element strategii operacyjnej** prowadzonej poniżej progu klasycznego konfliktu zbrojnego. Zastosowane działania opierały się na stworzeniu warunków sprzyjających napływowi migrantów poprzez ułatwienie dostępu do wiz, organizowanie transportu i zapewnienie wsparcia logistycznego na terytorium Białorusi.

Rozdział IX poświęcony jest analizie wpływu migracji nieuregulowanej na bezpieczeństw transportu i zapewnienie wsparcia logistycznego na terytorium Białorusi. Migranci byli kierowani w okolice granicy w sposób skoordynowany, co wskazywało na istnienie hierarchicznej struktury odpowiedzialnej za ich przemieszczanie. Mechanizm ten, w swojej istocie, przypomina operacje informacyjno-logistyczne charakterystyczne dla działań hybrydowych, lecz przesunięte na obszar kontroli granic i polityki migracyjnej. Zjawisko to należy analizować łącznie z funkcjonowaniem transnarodowych grup przestępczych

zajmujących się organizacją nielegalnego przekraczania granic. Grupy te mają charakter sieciowy i wieloszczeblowy, obejmując działania zarówno w państwach pochodzenia migrantów, jak i na trasie przemieszczania oraz w krajach docelowych. Ich struktura obejmuje osoby odpowiedzialne za werbunek, przygotowanie wyjazdu, transport lotniczy, przerzut przez granicę lądową, odbiór po stronie państwa docelowego oraz dalsze przewożenie w głąb Europy. Charakterystycznym elementem tej działalności jest rozdzielenie zadań w celu ograniczenia ryzyka identyfikacji wszystkich ogniw łańcucha w przypadku działań organów ścigania. Osoby określane jako „przewodnicy” odpowiedzialne są za doprowadzanie migrantów do linii granicznej, natomiast „kurierzy” zajmują się ich transportem po stronie państwa docelowego. Finansowanie odbywa się w formie płatności dokonywanych na poszczególnych etapach podróży, co gwarantuje ciągłość przepływu środków pomiędzy uczestnikami tego procederu. Doktorant wykazał, że nielegalna migracja nie stanowi wyłącznie problemu z zakresu polityki społecznej lub administracyjnej, lecz jest zjawiskiem o potencjalnych konsekwencjach systemowych, obejmujących stabilność instytucji publicznych, funkcjonowanie struktur państwowych oraz poziom bezpieczeństwa publicznego. Niewątpliwie nieuregulowany napływ osób spoza Unii Europejskiej, w tym bez możliwości pełnej weryfikacji ich tożsamości, statusu prawnego i przeszłości kryminalnej, rodzi szczególne wyzwania dla ochrony granic, procedur identyfikacyjnych oraz funkcjonowania systemów przetwarzania danych.

W omawianym rozdziale przeanalizowano także zagrożenia wynikające z możliwości przenikania do państwa osób zaangażowanych w działalność przestępczą, w tym w struktury zorganizowanej przestępczości transgranicznej. Nielegalna migracja może bowiem ułatwiać działalność grup wyspecjalizowanych w handlu ludźmi, przemyt osób, eksploatację ekonomiczną migrantów oraz inne formy nadużyć. W pełni usadniona jest konkluzja, że zjawisko to rozwija się równolegle z rosnącą profesjonalizacją grup przemytniczych oraz ich zdolnością do adaptacji strategii działania do zmian w systemach kontroli granicznej. Szczególną uwagę Doktorant poświęcił zagrożeniom o charakterze terrorystycznym, sygnalizując, że chociaż większość migrantów nie stanowi zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego, to **obecność jednostek powiązanych z organizacjami terrorystycznymi lub zradykalizowanych ideologicznie jest ryzykiem realnym i operacyjnie trudnym do identyfikacji**. W tym kontekście istotnego znaczenia nabiera współpraca wywiadowczej, wymiana danych między państwami członkowskimi UE oraz integracja analiz ryzyka w ramach systemów informacji granicznej.

W rozdziale podkreślono także, że migracja nieuregulowana może stać się czynnikiem prowadzącym do napięć społecznych, polaryzacji opinii publicznej oraz instrumentalizacji zjawiska przez aktorów politycznych. Zwrócono uwagę, że spory wokół migrantów często ulegają eskalacji na poziomie dyskursu politycznego i medialnego, co może wpływać na stabilność życia publicznego i poziom zaufania społecznego do instytucji państwowych. Wskazano ponadto, że nagły i nieregularny napływ ludności może prowadzić do przeciążenia systemów pomocy społecznej, detencji i opieki medycznej, szczególnie na poziomie lokalnym. Migracja nieuregulowana jest więc zjawiskiem o charakterze wieloaspektowym, którego skutki wykraczają poza ramy administracyjne i wymagają skoordynowanego podejścia obejmującego politykę migracyjną, bezpieczeństwo granic, działania prewencyjne oraz współpracę międzynarodową.

Rozdział X koncentruje się na działaniach prewencyjnych oraz mechanizmach przeciwdziałania zjawisku nielegalnej migracji, przy uwzględnieniu zarówno rozwiązań funkcjonujących na poziomie krajowym, jak i instrumentach realizowanych w ramach współpracy międzynarodowej. Doktorant wykazuje, że efektywne reagowanie na migrację nieuregulowaną wymaga podejścia wieloetapowego, obejmującego jednocześnie kontrolę granic, działania śledcze, procedury identyfikacyjne, współpracę wywiadowczą oraz działania o charakterze strategicznym i informacyjnym. W części poświęconej rozwiązaniom krajowym omówiona została rola Straży Granicznej jako podstawowej formacji odpowiedzialnej za ochronę granicy państwowej, prowadzenie działań operacyjno-rozpoznawczych, ujawnianie i zatrzymywanie osób nielegalnie przekraczających granicę oraz identyfikację organizatorów przemytu migrantów. Wskazano na rozwijanie zdolności analitycznych, zwiększanie mobilności patroli oraz wykorzystanie nowoczesnych systemów monitorowania przestrzeni przygranicznej. Podkreślono także rolę Policji w zakresie zwalczania przestępczości towarzyszącej migracji, w szczególności w zakresie wykrywania i likwidowania siatek przewozowych działających wewnątrz kraju. Przeanalizowane zostały także zadania Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, związane z oceną zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego, w tym z identyfikacją przypadków możliwych powiązań migrantów z organizacjami terrorystycznymi lub strukturami obcego wywiadu. Wskazano na znaczenie analizy danych, monitoringu ryzyka oraz wymiany informacji między instytucjami państwa odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne. W części dotyczącej współpracy międzynarodowej przedstawiono rolę Europolu, Frontexu oraz struktur unijnych odpowiedzialnych za zarządzanie granicami zewnętrznymi i koordynację działań państw członkowskich. Omówiono rozwój sys-

temów wymiany informacji, takich jak SIS II, VIS, Eurodac oraz EES, a także inicjatywy dotyczące wspólnych operacji granicznych i działań analitycznych. Trudno byłoby zaprzeczyć, że koordynacja na poziomie Unii Europejskiej jest warunkiem skutecznego reagowania na transnarodowe sieci przemytnicze, które działają w sposób zorganizowany i elastyczny. Równie istotne jest także wykazanie znaczenia nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym monitoringu satelitarnego, systemów bezzałogowych statków powietrznych, automatycznych systemów rozpoznawania tożsamości oraz narzędzi informatycznych służących analizie przepływów migracyjnych. Niewątpliwie rozwój technologii umożliwia wcześniej niedostępny poziom gromadzenia, integracji i analizy danych, co w sposób istotny zwiększa możliwości wykrywania mechanizmów przerzutu ludzi i identyfikowania podmiotów odpowiedzialnych za jego organizowanie.

Na kanwie całości rozprawy mogą nasuwać się dwie kwestie, w odniesieniu do których Doktorant powinien zaprezentować swój pogląd. **Po pierwsze**, czy w świetle współczesnej skali i charakteru nielegalnej migracji zasadne jest przywrócenie penalizacji podstawowej formy nielegalnego przekroczenia granicy państwowej jako przestępstwa poprzez odtworzenie art. 264 § 1 k.k., czy też bardziej adekwatne pozostaje utrzymanie obecnego stanu prawnego, w którym czyn ten kwalifikowany jest jako wykroczenie z art. 49a k.w.? **Po drugie**, czy procedura *pushback* może wpływać na skuteczność ścigania organizatorów nielegalnej migracji, a jeśli tak — w jaki sposób?

Rozprawa została zwieńczona syntetycznym podsumowaniem (*Zakończenie*), w którym Doktorant zawarł syntetyczne zestawienie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań i niezwykle starannych analiz, podkreślając pozytywną weryfikację wyznaczonych hipotez badawczych. Szczególnie istotnym fragmentem treści podsumowania jest sformułowanie bardzo trafnych, opartych na przeprowadzonych badaniach, wniosków *de lege ferenda*., ukierunkowanych na potencjalne zmiany w systemie prawa i praktyce jego stosowania. Na szczególną uwagę zasługuje też podkreślenie, że skuteczne przeciwdziałanie migracji nieuregulowanej wymaga integracji działań operacyjnych, prawnych, technologicznych i informacyjnych oraz utrzymania zdolności adaptacyjnych systemu bezpieczeństwa państwa. Wydaje się, że pozostały jeszcze pewne rezerwy w zakresie optymalności syntezy zakończenia pracy i optymalnej korelacji tego fragmentu z treściami zawartymi we wstępie rozprawy..

IV. Konkluzja

Reasumując przedstawione wyżej uwagi z pełnym przekonaniem mogę stwierdzić, że dysertacja mgr. Bartłomieja Rudnika pt. **„Nielegalne przekroczenie granicy w kontekście migracji. Ujęcie prawnokarne i kryminologiczne”** stanowi rozwiązanie oryginalnego problemu naukowego, wnoszące istotny wkład do dziedziny prawa karnego i kryminologii. Kandydat do uzyskania stopnia naukowego doktora, w obszarze nauk społecznych w dyscyplinie nauk prawnych, wykazał się zarówno ogólną wiedzą teoretyczną, jak i umiejętnościami w zakresie prowadzenia pracy naukowej. **Moim zdaniem rozprawa zasługuje na wyróżnienie i powinna być – możliwie szybko – opublikowana.** Konkludując, recenzowana rozprawa spełnia wszelkie wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Bartłomieja Rudnika do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

